30.11.2020

Asia: Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta – Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa (VNS 3/2020 vp)

1. Keskeiset huomiot

Sitra kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selonteosta kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta.

Sitran lausunnon keskeiset huomiot on koottu alle:

- Vastauksemme ekologiseen kestävyyskriisiin on keskeisin tulevaisuuteemme vaikuttava tekijä, joka vaikuttaa suuresti kaikkien kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen. Kestävyys tulee huomioida kaikessa päätöksenteossa, suunnittelussa ja budjetoinnissa niin julkisella kuin yksityisellä puolella.
- Siirtymä hiilineutraaliin hyvinvointiyhteiskuntaan vaatii systeemistä muutosta lineaarisesta talousjärjestelmästä kiertotalouteen.
- Suomella on olemassa toimivia ja kustannustehokkaita ratkaisuita kestävän kehityksen toimeenpanoon liittyviin haasteisiin, esimerkiksi energia- ja ruokajärjestelmän osalta.
- Selonteossa jää valitettavan vähälle huomiolle se, mitä hallitus aikoo tehdä Agenda2030-tavoitteiden toteuttamiseksi hallitusohjelmassa jo sovittujen toimenpiteiden lisäksi ja kestävän kehityksen eri osa-alueiden integraation vahvistamiseksi.
- Sitra kannattaa tiekartan laatimista Agenda2030-tavoitteiden toimeenpanon tueksi.

2. Sitran lausunto

Suomi ja maailma kamppailevat globaalin terveyskriisin keskellä. Samaan aikaan ilmaston kuumeneminen[1] ja luontokato[2] etenevät huolestuttavaa vauhtia. Yhdessä nämä uhkaavat vaikeuttaa ruokaturvaa ja globaali nälänhätä on kasvussa. Tässä kontekstissa maailman maat, myös Suomi, pyrkivät saavuttamaan globaalin kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030:n tavoitteet. Tehtävä ei ole helppo: pandemian myötä äärimmäinen köyhyys lisääntyy maailmassa ensimmäistä kertaa 20 vuoteen ja kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttaminen on vakavasti uhattuna.

Voimme kuitenkin valita, miten vastaamme pandemiaan ja sen seurauksiin. Esimerkiksi taloustieteilijä Lord Nicholas Stern on painottanut, että koronakriisistä kestävän toipumisen ohjenuoraksi tulisi ottaa kansainvälinen solidaarisuus ja kestävän kehityksen tavoitteet[3].

Kestävän kehityksen näkökulmasta elvytysvaroja on perusteltua[4] ohjata esimerkiksi energiatehokkuuteen ja uusiutuvan energian edistämiseen[5]. On valitettavaa, että

[1] IPCC (2018): Global Warming of 1.5°C. Summary for Policymakers.
[2] CBD (2020): Biodiversity Outlook 5. Sivut 164–167.
[3] Stern, Nicholas (2020): From rescue to recovery, to transformation and growth: building a better world after COVID-19. Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment.
[4] Hepburn, Cameron ja Brian O'Callaghan, Nicholas Stern, Joseph Stiglitz, Dimitri Zenghelis (2020): Will COVID-19 fiscal recovery packages accelerate or retard progress on climate change? Ks. s. 13–14.
[5] Pantsar, Mari ja Oras Tynkkynen (2020): Kestäviä toipumistoimia koronashokkiin. Sitran työpaperi, 25.3.2020. Katso myös Ollikainen, Markku (2020: Korona, ilmastotoimet ja vihreä elvytys.

kansainvälisen vertailun[6] mukaan yli puolet Suomen tähänastisista, energiaan liittyvistä elvytysvaroista voidaan kuitenkin luokitella osaksi fossiilitaloutta.

3. Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa

Keskeisin tulevaisuuteen vaikuttava tekijä on vastauksemme ekologiseen kestävyyskriisiin – ilmastonmuutokseen, luonnon monimuotoisuuden vähenemiseen, resurssien ylikulutukseen ja jäteongelmaan. Meillä on kasvava kiire ekologiselle jälleenrakennukselle, eli siirtymälle ympäristön tilaa ja ihmisten hyvinvointia parantavaan yhteiskuntaan. Siirtymä on tehtävä reilusti ja oikeudenmukaisesti, jotta se on ylipäätään poliittisesti mahdollinen ja tukee kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista.

Selonteon otsikko ”kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa” vangitsee osuvasti yhteisen tavoitteen. Jotta siirtymä hiilineutraaliin hyvinvointiyhteiskuntaan olisi mahdollinen, kaikki taloudelliset päätökset tulee jatkossa arvioida myös ekologisen kestävyyden näkökulmasta[7]. Myös Suomen kestävyyspaneeli on suositellut, että kestävyys otetaan kaiken päätöksenteon, suunnittelun ja budjetoinnin perustaksi niin julkisella kuin yksityisellä puolella[8].

Suomen **suurimmat haasteet** Agenda2030-tavoitteiden toimeenpanossa liittyvät tuotanto- ja kulutustapojen muutostarpeeseen, ilmastotoimiin, merien ja vesistöjen tilaan sekä muiden maiden tukemiseen Agenda2030:n toimeenpanossa. Sisältökysymyksiä, joissa käynnissä olevaa työtä tulisi vahvistaa, ovat energiajärjestelmän kestävyys, metsien kestävä käyttö, vesiekosysteemin kestävyys, kestävä ruokajärjestelmä sekä yhteiskunnallisen osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen. Lisäksi suomalaisten kulutuksen globaalin jalanjäljen pienentäminen vaatii nykyistä kattavampia politiikkatoimia.[9]

Suomen tulisikin osana Agenda2030-tavoitteiden toimeenpanoa ottaa nykyistä vahvemmin käyttöön ja monistaa **toimivia ja kustannustehokkaita ratkaisuita**. Esimerkiksi **energiajärjestelmän** uudistumisen keskeisiä ajureita ovat energiatehokkuus, tuulivoiman nopea kasvu sekä lämmityksen, teollisuuden ja liikkumisen sähköistäminen[10]. Kestävä **ruokajärjestelmä** puolestaan edellyttää muutoksia ruokaketjun kaikissa osissa, alkutuotannosta materiaalien uudelleenkäyttöön[11]. Kestävä **metsien käyttö** on tärkeää hiilineutraaliuden, luonnon monimuotoisuuden ja sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. Sitra peräänkuuluttaa kunnianhimoa metsien kestävän käytön varmistamiseksi ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi myös suojelun ulkopuolella olevissa metsissä.

Myös taloudelliset ohjauskeinot tulisi hyödyntää täysimääräisesti. **Kestävän kehityksen verouudistuksen[12]** avulla voidaan vähentää ympäristöhaittoja ja samanaikaisesti vahvistaa työllisyyttä ja taloutta – kiinnittäen samalla huomiota sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen.

---

[6] Energy Policy Tracker (2020): Finland.
[7] Valintoja tukee Kestävä elvytys -työryhmän laatima kriteeristö, jonka avulla toimenpiteiden kestävyyttä voidaan arvioida. Hallitus sitoutui hyödyntämään kriteereitä vuoden 2021 talousarvioesityksen arvioinnissa.
[8] Kestävyyspaneeli (2020): Kuusi polkua kestävyyteen: evästyksen systeemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa.
[9] Berg, Annukka et al. (2019): POLKU2030 – Suomen kestävän kehityksen politiikan arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 23/2019.
[10] Lisätietoa mahdollisimman kustannustehokkaista päästövähennystoimista Suomelle on esitelty mm. Sitran julkaisussa Granskog et al. (2018): Cost-efficient emission reduction pathway to 2030 for Finland. Opportunities in electrification adn beyond.
[11] Lisätietoa siirtymästä kestävään ruokajärjestelmään mm. Sitran julkaisussa Kierrolla kärkeen – Suomen tiekartta kiertotalouteen 2016–2025 (s. 15–17).
[12] Tamminen, Saara et al. (2019): Kestävän kehityksen verouudistus. Kohti päästötöntä Suomea. Sitran muistio.

Paljon potentiaalia on myös **kulutustottumusten** muutoksella, niin Suomessa kuin globaalisti. Sitra muistuttaa, että suomalaisten tulisi vähentää elämäntapojensa aiheuttamia ilmastopäästöjä jopa yli 90 prosenttia vuoteen 2050 mennessä[13].

Siirtymä hiilineutraaliin hyvinvointiyhteiskuntaan vaatii systeemistä muutosta lineaarisesta talousjärjestelmästä **kiertotalouteen**[14]. Sitra näkee hyvänä, että hallitus sitoutuu läpi selonteon edistämään siirtymää lineaarisesta taloudesta kiertotalouteen, vaikka mainitut toimenpiteet toistavatkin aiempien politiikkaohjelmien ja talousarvioiden yhteydessä esitettyjä linjauksia. Keskeisiä keinoja kulutus- ja tuotantotapojen kestävyystavoitteiden saavuttamiseksi ovat materiaalikiertojen tehostaminen, tuotteiden materiaalitehokkuus ja uudet kiertotalouden liiketoimintamallit. Myös opetuksen rooli kaikilla koulutusasteilla on merkittävä[15].

4. Kohti tulevaisuuden taloutta

Vuoden 2017 selonteossa **talous** nähtiin ennen kaikkea **keinona tuottaa kestävää hyvinvointia.** Tämä lähestymistapa vastasi hyvin Suomen kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen näkökulmaa talouden roolista kestävässä kehityksessä. Sen tähden selonteossa taloutta ei nostettu omaksi luvukseen, vaan taloutta käsiteltiin integroidusti osana ekologisten ja sosiaalisten tavoitteiden toteuttamista.

Hallituksen Agenda2030-selonteko poikkeaa tästä lähtökohdasta ja nostaa talouden jälleen yhdeksi kestävän kehityksen tavoitteeksi ekologisen ja sosiaalisen kestävyyden rinnalle. Tämä on selkeämmin linjassa Agenda2030:n ajattelun kanssa, mutta merkitsee samalla askelta taaksepäin kestävän talouden ajattelussa aikana, jolloin kestävän talouden ajattelussa tarvittaisiin askelta eteenpäin.

Polku2030-raportissa korostetaan, että Suomi voisi ottaa johtoroolin siirtymässä kohti luonnon kantokyvyn rajat huomioon ottavaa globaalia talousjärjestelmää[16]. Myös Sitra on korostanut **uuden talousajattelun tarvetta** ja siirtymää jo syntyneitä vahinkoja korjaavaan sekä sosiaalista ja ekologista pääomaa uusintavaan talouteen[17].

5. Kestävän kehityksen toimenpidekehikko Suomessa

Kansallisen kestävän kehityksen politiikan kokonaisarvioinnin mukaan Suomen kestävän kehityksen politiikan tavoitteista ja tavoitteisiin pääsemisen keinoista ei ole ollut riittävän selkeää yhteistä näkemystä ja uskottavaa suunnitelmaa. Tämän vuoksi se suositti Agenda2030-tiekartan laatimista.

Sitra kiittää valtioneuvostoa siitä, että se on sitoutunut valmistelemaan **tiekartan** nykyisen hallituskauden aikana. Sitra myös kannattaa nykyistä käytäntöä, jossa kestävän kehityksen tavoitteiden edistymisestä raportoidaan **selonteon** muodossa. Tämä lisää vuorovaikutusta valtioneuvoston ja eduskunnan välillä ja kasvattaa päätöksenteon pitkäjänteisyyttä.

Hallitus jatkaa Agenda2030:n toimeenpanotyötä vuoden 2017 **politiikkaperiaatteiden** pohjalta, mikä tukee hallituksen tavoitetta ylivaalikautisesta kestävän kehityksen politiikasta.

---

[13] Lettenmeier, Michael et al. (2019): 1,5 asteen elämäntavat. Miten voimme pienentää hiilijalanjälkemme ilmastotavoitteiden mukaiseksi? Sitran selvityksiä, 148.
[14] Raaka-aineiden kulutus tuottaa yli puolet kasvihuonepäästöistä ja noin 90 prosenttia luontokadosta aiheutuu luonnonvarojen käytöstä. Lisäksi jopa yli 80 prosenttia tuotteiden ympäristövaikutuksesta määritellään jo tuotteiden suunnitteluvaiheessa.
[15] Sitra (2019): Kiertotalouskoulutusta kaikille koulutusasteille
[16] Berg, Annukka et al. (2019): POLKU2030 – Suomen kestävän kehityksen politiikan arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 23/2019. Sivu 58.
[17] Hellström, Eeva ja Mervi Porevuo (2020): Talous tulevaisuuden palveluksessa. Kestävän talouden tilannekuva 2020-luvun taitteessa. Sitran työpaperi 19.10.2020.

30.11.2020

Seurantaa ja arviointia tehostaisi entisestään se, että Agenda2030-tavoitteiden toteutumisen globaalit ja kansalliset seurantaindikaattorit tuotaisiin paremmin linjaan keskenään.

Edellisen Agenda2030-selonteon eduskuntakäsittelyssä kiinnitettiin voimakkaasti huomiota marssijärjestykseen, jonka mukaan globaalien kestävän kehityksen tavoitteiden tulisi ohjata hallitusohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä sen sijaan, että hallitusohjelma ohjaisi Agenda2030-selonteon laatimista. Vaikka Sanna Marinin hallituksen ohjelma pohjautuu kestävän kehityksen tavoitteisiin, jää selonteossa vähälle huomiolle se, mitä hallitus aikoo tehdä Agenda2030-tavoitteiden toteuttamiseksi hallituksen ohjelmassa jo sovittujen toimenpiteiden lisäksi ja kestävän kehityksen eri osa-alueiden **integraation** vahvistamiseksi. Sitra toivoo tähän selkeyttä.

Selonteon rakenteessa on edelliseen nähden tapahtunut merkittävä muutos, kun hallituksen tavoitteita ja toimia peilataan kuhunkin kestävän kehityksen tavoitteeseen erikseen. Tämä tekee toimien kytkennän kuhunkin tavoitteeseen aiempaa selvemmäksi.

Tavoitteiden käsittely toisistaan erillisenä ei kuitenkaan parhaalla tavalla tue Agenda2030:ssa peräänkuulutettua integroitua toteutusta. Selonteko olisikin hyötynyt siitä, että kestävän kehityksen tavoitteita olisi tarkasteltu vahvemmin **hallitusohjelman strategisten kokonaisuuksien valossa**. Integroidumpi tarkastelu on tärkeää senkin vuoksi, että vaikka monien SDG-tavoitteiden toteutus tukee toisiaan, niiden välillä on myös ristiriitoja ja jännitteitä, jotka on tärkeää huomioida politiikkatavoitteissa ja -toimenpiteissä.

Lopuksi todettakoon, että ilmiöpohjaista budjetointia ja etenkin **kestävän kehityksen budjetointia** on kannatettavaa kehittää aidosti ohjaavina työkaluina. Tämä on merkittävää, kun pyritään purkamaan Suomessa vallitsevia siiloutuneita hallintokäytäntöjä. Kestävän kehityksen budjetointia tulisi kehittää myös kvantitatiivisempaan suuntaan.

6. Suomi kansainvälisenä toimijana

Suomi vaikuttaa epäsuorasti rajojensa ulkopuolella Agenda2030-tavoitteiden saavuttamiseen, muun muassa vesi- ja maaekosysteemien tilaan, osana globaaleja arvoketjuja. Mittareita vaikutusten seurantaan ei kuitenkaan ole riittävästi. Sitra kannattaakin tiedon lisäämistä toimintamme globaaleista vaikutuksista ja niihin vaikuttamista lainsäädännöllä sekä kansainvälisellä yhteistyöllä.

Yksi keino systeemisen muutoksen vauhdittamiseksi sekä Suomessa että rajojemme ulkopuolella ovat kiertotalouden tiekartat. Kiertotalouden tiekarttaprosessi on Sitran toimesta konseptoitu toteutettavaksi ympäri maailman, ja sitä on mahdollista edistää esimerkiksi osana ulkoministeriön toimintaa.

Helsingissä 30.11.2020,

Mari Pantsar

Mari Pantsar
Johtaja, Hiilineutraali kiertotalous

Sitran visiona on Suomi, joka menestyy kestävän hyvinvoinnin edelläkävijänä sosiaalisessa, taloudellisessa ja ekologisessa ulottuvuudessa. Suomen menestys tulevaisuudessa riippuu keskeisesti kyvystämme vastata sekä globaalin talouden että ilmasto- ja kestävyyskriisin haasteisiin. Menestyminen edellyttää yhteiskunnan uudistumiskykyä ja -halua. Hiilineutraali kiertotalous rakentaa yhteiskuntaa, jossa hyvinvointi ei perustu ylikulutukseen tai fossiilisiin polttoaineisiin.